

Granskning av tre inhämtningsärenden vid Polismyndigheten Dalarna

1. SAMMANFATTNING

Säkerhets- och integritetsskyddsmyndigheten har granskat tre beslut om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation som fattats vid Polismyndigheten Dalarna (polismyndigheten). I polismyndighetens underrättelser till nämnden angavs att syftet med inhämtningen var att kunna styrka inblandning i ett grovt rån i Svärdsjö.

Enligt polismyndigheten har syftet med inhämtningarna angetts på ett felaktigt sätt i underrättelserna. Några andra skäl för besluten om inhämtning av uppgifter än de som anges i underrättelserna framgår inte av handlingarna i inhämtningsärendena. Utredningen i ärendet leder till slutsatsen att lagliga förutsättningar för inhämtningsbesluten inte förelåg.

De inhämtade uppgifterna har använts i en pågående förundersökning utan att tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation fattats av domstol, vilket strider mot lag. Polismyndigheten har vidare hanterat uppteckningarna av de inhämtade uppgifterna på ett felaktigt sätt vad gäller förstöring. Dokumentationen i inhämtningsärendena uppvisar också stora brister.

Nämnden anmäler förhållandena till Åklagarmyndigheten i enlighet med 20 § förordningen (2007:1141) med instruktion för Säkerhets- och integritetsskyddsmyndigheten.

2. BAKGRUND

Nämnden granskar kontinuerligt de underrättelser om beslut enligt lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet (IHL) som kommer in till nämnden.

Den 4 mars 2014 beslutade nämnden att inleda en fördjupad granskning av tre beslut som fattades vid Polismyndigheten Dalarna den 18, 19 respektive 20 februari 2013. I respektive underrättelse angavs att åtgärderna var av synnerlig vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet. Dessutom angavs att det konkreta syftet med inhämtningen var att det ”i samband med spaning på Internet framkommit uppgifter som tyder på att personen kan vara

inblandad i grovt rån i Svärdsjö. Syftet med inhämtningen är därför att kunna styrka inblandning i rånet.”

Syftet med nämndens granskning har varit att utreda om reglerna i IHL har följts.

3. RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER

Inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation enligt IHL får bara ske i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet. Det innebär att inhämtning endast får göras för att förebygga, förhindra eller upptäcka viss brottslig verksamhet (2 § IHL).¹ Uppgifter kan således inte inhämtas för att utreda ett begånget brott.

En ytterligare förutsättning för att inhämtning av uppgifter ska få ske enligt IHL är att åtgärden är av särskild vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet (2 § första punkten). Kravet på att åtgärden ska vara av särskild vikt innefattar enligt förarbetena både ett kvalitetskrav på de upplysningar som åtgärden kan ge och ett krav på behovet av inhämtningen i det enskilda fallet. Bedömningen får inte bygga enbart på spekulationer eller allmänna antaganden utan måste grundas på faktiska omständigheter.²

Inhämtning får, såvitt är av intresse här, endast göras avseende brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år (2 § första punkten). Till detta kommer att uppgifter får hämtas in endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den som åtgärden riktar sig mot eller för något annat motstående intresse (2 § andra punkten).

Uppgifter som har kommit fram vid inhämtning får användas i en förundersökning endast efter tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation (8 §).

När uppgifterna har hämtats in ska uppteckningar av uppgifterna granskas snarast möjligt (9 § första stycket). Uppteckningar ska, i de delar de är av betydelse för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet som omfattas av beslutet om inhämtning eller för att förhindra annat brott, bevaras så länge det behövs för något av dessa syften. De ska därefter förstöras (9 § andra stycket).

I ett beslut om inhämtning av uppgifter ska anges bl.a. vilken brottslig verksamhet beslutet avser (5 §). Detta innebär att det vid inhämtning som sker enligt 2 § IHL ska anges vilket eller vilka brott som innefattas i den brottsliga

¹ Prop. 2011/12:55 s. 85.

² A. prop. s. 121.

verksamheten.³ Skälen för ett beslut om inhämtning av uppgifter ska framgå av inhämtningsärendet.⁴

4. UTREDNINGEN

Nämnden har tagit del av handlingarna i inhämtningsärendena. Handlingarna består av två underrättelseuppslag. Nämnden har även hämtat in och i relevanta delar gått igenom förundersökningsprotokollet avseende det grova rånet som begicks i Svärdsjö den 14 februari 2013 och som nämns i underrättelserna.

Polismyndigheten har yttrat sig i ärendet. Polismyndighetens yttrande innehåller även upplysningar från polisman A som beslutade att inhämta uppgifterna. Därutöver har viss information hämtats in muntligen från polismyndigheten.

Polisman A har uppgett bl.a. följande. Det fanns information om att en person skulle begå ett rånt i närtid men inte vilket rånt och var. Personen var en känd rånare och hade tillgång till rånutrustning. Det hade inget att göra med den pågående förundersökningen. Utredaren av rånet i Svärdsjö ville att han skulle besluta om att ta in telefonlistor, men han hänvisade utredaren till åklagaren. Han har dock svårt att minnas vad han grundade sitt beslut på. Det fanns muntlig information som inte hade nedtecknats. Dessa var bland de första besluten enligt IHL som han fattade och han hade inte fått någon utbildning eller information om hur dokumentationen skulle gå till. Rutinerna har ändrats. Handläggarna ska numera skriva ned en detaljerad begäran, bifoga underrättelseinformation och föredra ärendet för den som ska fatta beslutet.

Polismyndigheten har i huvudsak anfört följande. Det finns brister i dokumentationen av de aktuella besluten. Bristerna består bl.a. i att syftet är felaktigt angivet och att det inte framgår vilka personer som är föremål för tvångsmedlet. Uppgifterna har använts endast i uteslutningssyfte i förundersökningen om det grova rånet i Svärdsjö. De personer som åtgärderna riktade sig mot misstänktes aldrig för brott i samband med utredningen av det grova rånet. Uppteckningarna av uppgifterna i två av inhämtningsärendena har nu förstörts. Uppteckningarna av uppgifterna från det tredje ärendet har inte kunnat återfinnas. De har troligtvis förstörts, men detta är inte dokumenterat. Polismyndigheten ser allvarligt på dokumentationsbristerna och har vidtagit åtgärder i form av utbildningsinsatser och nya rutiner för att säkerställa att beslut om inhämtning enligt IHL fattas och dokumenteras på ett korrekt sätt. Myndigheten kommer att genomföra en uppföljning av tillämpningen av dessa rutiner.

³ Prop. 2011/12:55 s. 123.

⁴ A. prop. s. 85.

5. NÄMNDENS BEDÖMNING

5.1 Var inhämtningsbesluten rättsenliga?

I de tre underrättelserna angavs att syftet med inhämtningen av uppgifter om elektronisk kommunikation var att kunna styrka inblandning i ett grovt rån i Svärdsjö. Vid tiden för inhämtningsbesluten pågick redan en förundersökning om brottet. Några andra skäl för besluten än de som anges i underrättelserna framgår inte av handlingarna i inhämtningsärendena.

Polismyndigheten har uppgett att syftet med inhämtningarna angetts på ett felaktigt sätt i underrättelserna. Enligt den beslutande polismannen inhämtades uppgifterna i underrättelseverksamheten eftersom det fanns ett tips om att en viss person skulle begå ett rån i närtid. Polismannen har dock inte helt kunnat minnas ärendena och i hans redogörelse saknas väsentliga uppgifter om den brottslighet som inhämtningarna avsåg att förebygga, förhindra eller upptäcka och om varför inhämtning var av särskild vikt i de enskilda fallen. Såvitt framkommit finns inte tipset om rånet dokumenterat.

Grundläggande förutsättningar för att inhämtning av uppgifter med stöd av IHL får ske är att uppgifterna ska användas i underrättelseverksamheten och att inhämtningen avser allvarlig brottslighet.

Polismyndigheten har inte ens påstått att uppgifterna kommit till användning i underrättelseverksamheten eller att inhämtningarna avsett sådan brottslighet som omfattas av IHL. Enligt praxis ställs höga krav för att ett rån ska bedömas som grovt (se bl.a. NJA 1999 s. 25 och NJA 2011 s. 466). Misstanke om ett tilltäckt rån av normalgraden ger alltså inte rätt att inhämta uppgifter med tillämpning av IHL.

Vad som har framkommit genom polismyndighetens skriftliga dokumentation och nämndens utredning leder till slutsatsen att lagliga förutsättningar för inhämtningsbesluten inte förelåg.

5.2 De inhämtade uppgifterna har använts i strid med lag

Polismyndigheten har uppgett att de inhämtade uppgifterna användes endast i utslutningssyfte i förundersökningen angående det grova rånet i Svärdsjö. Något tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation har emellertid inte fattats av domstol, vilket är ett krav för att inhämtade uppgifter i underrättelseverksamheten ska få användas i en förundersökning (8 § IHL). Användningen av uppgifterna i den pågående förundersökningen har således saknat lagstöd. Det saknar i sammanhanget betydelse att uppgifterna använts för att avföra personer från utredningen om det grova rånet.

5.3 Sen förstöring

Såvitt framkommit har uppteckningarna av de inhämtade uppgifterna inte haft någon betydelse för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet. Polismyndigheten har, som redan nämnts, inte påstått att uppgifterna kommit till användning i underrättelseverksamheten, vilket innebär att förstöringstidpunkten inträtt redan i samband med att uppgifterna hämtats in. Avseende två av inhämtningsbesluten har beslut om förstöring av uppteckningarna fattats först i samband med nämndens granskning och således lång tid efter att förstöringstidpunkten inträtt. Vad gäller uppteckningarna från det tredje beslutet har dessa inte kunnat återfinnas. Det är således oklart om och när materialet har förstörts, vilket inte är acceptabelt.

5.4 Brister i dokumentationen

Dokumentationen i de tre inhämtningsärendena uppvisar stora brister. Det är inte acceptabelt att uppgifter om elektronisk kommunikation inhämtas i underrättelseverksamheten utan att det går att kontrollera att samtliga förutsättningar för inhämtningsbeslut är uppfyllda. Med tanke på att inhämtning med stöd av IHL utgör ett hemligt tvångsmedel med begränsad möjlighet till allmän insyn är det särskilt viktigt av rättssäkerhets- och kontrollskäl att samtliga åtgärder i inhämtningsärendet dokumenteras.

5.5 Slutsatser

Som redan nämnts leder utredningen i ärendet till slutsatsen att lagliga förutsättningar för inhämtningsbesluten inte förelåg. De inhämtade uppgifterna har använts i en förundersökning trots att domstolsbeslut dessförinnan inte hade inhämtats. Slutligen har uppteckningarna av de inhämtade uppgifterna hanterats felaktigt vad gäller förstöring. Dokumentationen i ärendena är också bristfällig. Mot den angivna bakgrunden konstaterar nämnden att det under handläggningen av inhämtningsärendena förekommit sådant eller sådana fel som skulle kunna utgöra brott. Det ligger dock utanför nämndens tillsynskompetens att genom ytterligare utredningsåtgärder försöka bringa klarhet i saken. Nämnden anmäler därför förhållandena till Åklagarmyndigheten i enlighet med 20 § förordningen med instruktion för Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden.

Sändlista:

Polismyndigheten Dalarna
Åklagarmyndigheten

Kopia för kännedom:

RPS